

- Феміна, 1995. С. 412–414.
6. Зубков С. Видатний байкар. К. : Феміна, 1988. 123 с.
 7. Олексенко Р.І. Екзистенційний герой В. Стуса крізь призму часопросторової організації поетичних текстів. *Роль освіти у формуванні життєвих цінностей молоді: матеріали*. 2017. С. 252–254.
 8. Ходанич Л. Феномен Леоніда Глібова: національний психотип у творчості. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2002. №1. С. 48–50.
 9. Шаров С.В. Використання електронних підручників в навчальному процесі. *Теорія та методика навчання математики, фізики, інформатики: зб. наук. праць*. Кривий Ріг : Видавничий відділ НметАУ, 2005. С. 273–275.
 10. Шарова Т.М. Історія української літератури I пол. XIX ст. Мелітополь : Вид-во МДПУ ім. Богдана Хмельницького, 2017. 278 с.
 11. Шарова Т.М., Шаров С.В. Досвід професійної підготовки студентів кафедрою української і зарубіжної літератури у галузі освіти та філології. *Українська література в загальноєвропейському контексті: Збірник наукових праць*. Мелітополь, 2019. Вип. 2. С. 255–261.
 12. Шпак В. Український Крилов чи самодостатній талант?: до 190- річчя від дня народження Леоніда Глібова. *Урядовий кур'єр*. 2017. 25 лютого. С. 9.
 13. Шпаков С. Л.Глібов та його діяльність. *Мистецтво слова*. №2. 2001. С. 5–8.

Чимиркова О.І.

*вчитель української мови та літератури
Мелітопольська ЗОШ №6 I-III ступенів*

ТОПОС ЛЬВОВА ЯК МІСЦЕ ПАМ'ЯТІ У РОМАНІ Ю. ВИННИЧУКА «ТАНГО СМЕРТІ»

Анотація. У статті розкриваються особливості урбаністичного простору роману Ю. Винничука крізь призму його суб'єктивного сприйняття персонажами твору. Акцентовано на тому, що образ міста представлений у художньому тексті насамперед у спогадах головних і другорядних героїв, у яких зафіксовано культурне й чуттєве розмаїття цього простору.

Ключові слова: часопростір, топос, урбаністичний простір, образ міста, пам'ять.

Формування світогляду неможливе без таких основних філософських категорій, як простір і час. Адже їх поєднання на різних етапах розвитку літературного сюжету створює складну систему відображення незліченних часопросторових відношень. Будь-який твір неможливо уявити без них. Та ці, на перший погляд, абстрактні поняття є основними складниками твору й тісно пов'язані між собою. Кожен літературний твір – це певний комплекс часопросторових компонентів, що керуються певними законами та правилами. Зокрема, художньому простору будь-якого літературного твору притаманні такі характеристики як відкритість / обмеженість, місткість, сенсорне сприйняття, абстрактність / конкретність, відносність до місця розташування людини тощо. Залежно від цих категорій простір визначається як відкритий / закритий, зовнішній / внутрішній, «свій» / «чужий», великий, глобальний, масштабний / малий, локальний і т.п.

Львів уже традиційно став об'єктом зображення в художніх творах. Він ідеально вписувався у різні тексти та контексти і як самодостатній образ, і як тло для розгортання сюжету. Протягом останнього десятиріччя вийшла безліч книг, дія яких відбувається в цьому місті (детективи А. Кокотюхи, Б. Коломійчука; твори Ю. Винничука, В. Яворського; зразки сентиментального та фантастичного дискурсів, де Львів містичним чином влітається у долі персонажів, впливає на хід подій, – «Купальниця» Г. Вдовиченко, «Львів самотніх сердець» Ю. Мельникової, «Крила кольору хмар» Дари Корній, збірка малої прози «Львів. Кава. Любов» та ін.

Так, аналізуючи творчість Юрія Винничука, неможливо не помітити, що події його творів розгортаються саме у Львові – історично-культурному центрі країни. З неймовірною точністю він описує простір цього міста як у сучасному так й історичному контексті, що дозволяє читачеві краще поринути в його атмосферу. З неймовірною точністю він описує простір цього міста як у сучасному, так і історичному контексті, що дозволяє читачеві краще поринути в його атмосферу. Так, наприклад, у творі «Легенди Львова» автор вперше зібрав під однією обкладинкою все, що вдалося дізнатись про місто у фольклорних записах минулого. Про те, що кава і Львів – це дві легенди, поєднані в одне ціле, митець розповідає в книзі «Таємниці львівської кави». Не оминає це місто письменник і в романі «Аптекарь».

Особливу увагу привертає роман Ю. Винничука «Танго смерті», оскільки події в ньому розгортаються у двох сюжетних розрізах – це довоєнний Львів та місто часів Другої світової війни. Четверо друзів, різних за національністю (українець, поляк, німець і єврей), переживають у ньому

різноманітні пригоди, а вже у сучасному Львові вже інші персонажі діють за інших обставин. Під час інтерв'ю з журналістом ресурсу «BBC Україна» на запитання, скільки часу він провів у бібліотеці, збираючи матеріал для роману, автор зазначає, що багато часу цій роботі присвятив раніше, коли працював над книжками про Львів. Тоді письменник шукав легенди, робив ксерокопії різних матеріалів та відскановував фотографії, які могли йому знадобитись пізніше. Він цікавився насамперед побутом містян – страви й ритуали харчування, особливості повсякденного життя, звичаї, нориви, розваги. Під час своїх дослідів, зізнається Ю. Винничук, він ніби «жив душою в тому старому Львові», тому й писалось йому «дуже легко» [3].

Топос Львова уже неодноразово ставав об'єктом уваги літературознавців [2; 5; 6; 8 та ін.], але й досі можна знайти нюанси, які потребують окремого розгляду, уточнення, поглиблення. Наприклад, співвіднесення долі персонажів з історією міста, використання урбаністичних локусів і деталей екстер'єру як засобів психологізації тощо.

Наприклад, конкретизація та реалізація художнього простору створюється за допомогою предметів, що його наповнюють. Адже саме вони надають простору семантичного та формального наповнення, визначають кордони художнього простору. Саме тому буденний, живий, побутовий Львів постає у романі перед читачем за детальним описом головного героя Ореста Барбаріки. Він записував у щоденнику спогади свого дитинства, тісно пов'язані із урбаністичним простором: *«Щосуботи цілим містом котилися гучні виляски, схожі на постріли, але ніхто не стріляв, то господині тріпали, розвісивши на рейках, килими, доріжки, перини й подушки <...>. Напередодні Великого Прання ще звечора зсовували докупи два великі кухонні столи, на які ставили величезну бляшану балію, куди наливали гарячу воду з розпученим милом...»* [1, с. 45]. Намагаючись якомога реальніше передати атмосферу міста, досягнути глибшого сприйняття читачем описаного художнього простору, автор використовує візуальні прийоми, акустичні й олфакторні образи: *«Але найпривабливіше Львів виглядав вечорами, коли запалювалися ліхтарі, блимали яскраві неонові написи й реклами, світилися вітрини, а з ресторацій і каварень долинала музика, тоді злюдновалося корзо, від готелю «Жоржа» і аж до кінця Академічної, починаючи з шостої вечора і геть по дев'яту...»* [1, с. 46]. Як стверджують В. Ляпунова та А. Землянська у студії, присвяченій чуттєвому сприйняттю урбаністичного простору, розкодовуючи ландшафтні об'єкти-символи, розрізняючи і вибираючи звуки і запахи міста, індивід взаємодіє з ним, внаслідок чого утворюється певна

система образів, що складаються у цілісну, хоч і суперечливу, картину Міста [4, с. 108]. Насамперед, ця картина закарбовується в пам'яті суб'єктів та відтворюється під впливом зовнішніх стимулів – запахів, звуків, кольорів, фраз, що виступають каталізаторами спогадів, пов'язаних із певним ландшафтом, на чому наголошує Т. Шарова [7].

Неодноразово Ю. Винничук підкреслює, що Львів – це невід'ємна частина особистості персонажа, тож його образ розкривається через враження та особисті спогади героя: *«Любили ми бігати на Ринок і дивитись на гуцулів у чорних капелюхах...»* [1, с. 44]; *«Нам подобалось гуляти по різних закомарках, маленьких вуличках, де будиночки були сповиті дрімотою і диким виноградом, а підвіконня розквітали матіолами, настурціями і лінивими котями, що грілися на сонці, ловили запахи, які линули з вікон кухонь, і вгадувати, що там сьогодні буде на обід...»* [1, с. 19]; *«Я любив заходити з мамою до «Атляса» на Ринку, де збиралася дуже цікава публіка, вся львівська богема – літератори, малярі, музики, актори...»* [1, с. 55]. І. Монолатій підкреслює, що часто такі спогади дитинства пов'язані з «епіцентрами міської торгівлі» і розкривають особливості міжнаціональної взаємодії [5, с. 137]. Відтак, підкреслюється мультикультурний характер цього урбаністичного простору, а тому й зрозумілою стає його вписаність у європейський вимір.

Неодноразово Орест Барбарика підкреслює, що Львів – це люди, які в ньому проживають. Вони створюють цей простір, наповнюють його, надають контрастності: *«Місто міняло своє обличчя упродовж дня до невпізнання. На світанку, коли воно ще дрімало, в'їжджали на Ринок вози, наладовані гордовиною <...>, починали траскати віконниці, деренчати ролети на дверях крамниць, відчинялися вікна, і тоді Львів дзвенів сотнями голосів, і голоси ці відлунювалися навсібіч...»* [1, с. 42]; *«І ось, нарешті, капелюшки розходяться у різні боки і розчиняються серед яток Ринку, а там уже все шумує, гуде, злива голосів хлопотить, розтікається...»* [1, с. 37] тощо.

Таким розмаїтим постає Львів і в різних часовим вимірах, представлених у романі. Описи довоєнного міста явно різняться із сприйняттям його представниками кінця ХХ ст. *«За вікном – ще тепла осінь, на деревах Клепарківського парку вовтузилися ворону, стріпуючи ранкову росу, старий Йосип Мількер стояв, спершись на підвіконня, і вбирив очима той похмурий непривітний краєвид...»* [1, с. 50]; *«Старий триповерховий будинок на Клепарківській зберігав ще свої довоєнні запахи, які цупко в'їлися в облуплений тиньк, у порепані підвіконня і рами, рипу*

сходи, які на кожен крок відгукувались жалібним стогоном» [1, с. 98], – у цих фрагментах місто постає перед нами сірим, похмурим, непримітним. Зовсім іншим Львів виглядає у рецепції сучасників: *«Вечорами він читав рукопис, а весь наступний день ходив під враженням від прочитаного. Львів поставав перед ним у зовсім новому світі, невідомому і казковому, тепер, гуляючи тими вулицями, про які була мова у рукописі, він зупинявся і уважно роззирався, намагаючись упізнати щось з того, про що довідався. Інколи до його вух долидало звучання львівської говірки, він відразу зупинявся і шукав очима, хто б то міг бути <...>. З особливою насолодою пірнав у вулички, які раніше проминав, <...> мовби намагаючись відшукати бодай слід старого Львова, того зниклого світе, який уже ніколи не повернеться, бо не повернеться й ті, хто покинув його»* [1, с. 125]. Таким чином, місто набуває багатогранності, поліфонічності звучання в залежності від історичних умов, особливостей життя його мешканців, настрою самих суб'єктів, що перебувають у його просторі.

Отже, художній хронотоп, на відміну від часових і просторових визначень об'єктивної дійсності, має більш або менш суб'єктивний характер. Адже відчуття часу і простору залежить від вираження його автором, сприйняття читачем та від взаємозв'язку реального та вимішленого світів.

У романі Ю. Винничука топос Львова – і як тла подій, і як самостійний образ, оживлений спогадами його мешканців різних часів – постає водночас у історичному та метафоричному значенні. А змістове наповнення цього топосу розкривається насамперед через враження, почуття і переживання окремих персонажів, що є носіями історичної та індивідуальної пам'яті.

Література

1. Винничук Ю. Танго смерті. Х. : Фоліо, 2012. 379 с.
2. Грищенко О.В. «Танго смерті» Ю. Винничука: урбаністичне & історичне. URL : <http://scaspee.com/all-materials/tango-of-death-by-yu-vynnychuk-urban-historical-gryshchenko-o-v>.
3. Ковалевська Є. «Танго смерті» Юрія Винничука – вир історії й містифікації. URL : http://www.bbc.com/ukrain/entertainment/2012/11/121116_book_2012_interview_vynnychuk_ek.shtml.
4. Ляпунова В.А., Землянська А.В. Особливості чуттєвого сприйняття урбаністичного простору. *Сучасні соціокультурні практики: компетентнісно-аксіологічний аспект: зб. ст. і матеріалів Всеукр. наук.-*

практ. конф. (Полтава, 29-30 березня 2018 р.). Полтава : ПП «Астроя», 2018. С. 107–109.

5. Монолатій І. Львів: від міста-перехрестя до міста-жертви. *Монолатій І. Від Донецька до Перемишля. Як сучасна література «пам'ятає» українські міста.* Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2019. С. 131–148.
6. Романенко О. Львівська цивілізація у романі Юрія Винничука «Танго смерті». *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Філологічні науки (літературознавство) :* збірник наукових праць. 2015. №1(15). Миколаїв : МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2015. С. 144–147.
7. Шарова Т. Категорія пам'яті в мемуарних творах Василя Бондаря. *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди.* Серія: Літературознавство. 2010. Вип. 1(2). С. 134–140.
8. Шарова Т.М. Сатиричні твори Костя Гордієнка в його ранній творчості: повість «Автомат» і роман «Славгород». *Літературний процес: методологія, імена, тенденції.* 2017. №7. С. 190–193.